

Cesta do podsvětí: Býčí skála

Mezi zájemci o Moravský kras a jeho minulost je jméno Dr. Jindřicha Wankla pojmem natolik známým, že i lidé jinak málo zběhlí v krasologických oborech, považují za automatické něco o „Wanklovi“ vědět.

■ **Martin GOLEC**

Ústav antropologie,
PřF Masarykovy univerzity, Brno

Toto jméno padá při rozpravách o jeskyních tak často, že se nelze uvedenému divit. Byl to člověk, jenž se objevil ve správné době na správném místě.

Náhoda přála připravenému

Díky studiu jeho četných literárních odkazů se před námi zjevuje člověk, o němž můžeme soudit mnohé, považují ale za docela výstižné mu diagnostikovat „zamilování si krasu“. Duchem tohoto kusu krajiny jsou hlavně jeskyně. Tajemná, potměšilá místa v podzemí, kde je mnohé jinak, kde chybí světlo a čas je v nich potřebný jen natolik, aby člověka pobavilo, „jak tam dlouho zase byl, když tam přeci šel jen na hodinu“. Kras je také ale především věda a právě přelomový přístup, jež je nutno vidět hlavně jako vědecký, nacházíme u Jindřicha Wankla. Archeologové si mu navykli výstižně přezdívat otec moravské archeologie. V roce 2007 si připomínáme

jeho dvě významná výročí, první připomíná jeho skon, letos je tomu 110 roků od jeho úmrtí v roce 1897 a druhé připomíná jeho vědecký mezník, kdy v roce 1867 poprvé ve střední Evropě prozkoumal a publikoval doklady o „současnosti pleistocénní fauny a člověka“ v jeskyni Býčí skála. Zahájil tím éru krasové archeologie. Právě od tohoto data už nehodnotíme Wankla jenom jako zoologa a speleologa, ale hlavně také jako archeologa. A byla to Býčí skála, která přilákala Wankla k provedení výzkumu, jež můžeme směle nazvat jeho životním objevem. Udál se v podzimních měsících roku 1872 v Předšíně, tj. ve vstupním prostoru jeskyně ve směru z Křtinského údolí. Jindřich Wankel nechal prozkoumat místo, které bylo jím, jeho současníky a následovníky opětovně a zejména tak rozdílně interpretováno. Kdybychom hledali místo s nalezenými doklady po lidech pravěku s nejvíce vyřčenými variantami jeho předpokládané funkce, a to nejen na území ČR, bylo by prospěšné obrátit pohled právě na nález ze 6. stol. př. n. l. z Býčí skály. Je však nutné uvést, že díky Jindřichu Wanklovi, jeho vědeckému přístupu, teoretickému vybavení a kontaktům, se stal nález světoznámým a dodnes je mezi lokalitami doby železné v Evropě uváděn mezi nejdůležitějšími. Podrobnosti o nález samotném v tomto textu plánujeme opomenout, nepovažujeme to pro něj za důležité. Zájem zaměřím jinými směry.

Současníci a následovníci

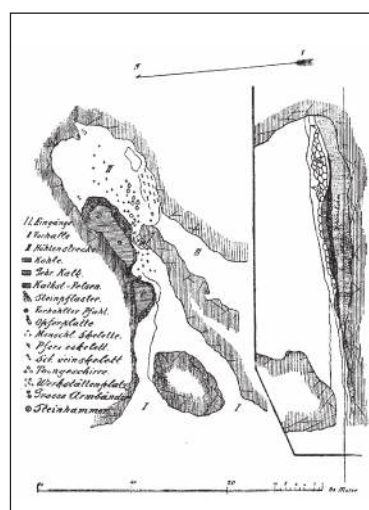
Od svého počátku Wanklův objev v Předšíně zbudil nebyvalý ohlas. Stal se archeologickou senzací doby. Rokem výzkumu se započal odvíjet složitý a dlouhý řetězec, který vedl zúčastněné opětovně k hledání odpovědi na otázku, co se v Předšíně Býčí skály přihodilo a jak nález nazvat. Zájem o něj byl tak silný, že se stalo dobovou povinností jak samotného Wankla, tak i jeho kolegů, se k nálezu s veškerou vážností vyjadřovat. Vznikaly první interpretace. Následující generace činily totéž a býčískalský nález se stal evergreenem československé a české archeologie. Nebylo významné syntézy o pravěku, kde by nález nezaujímal přední místo, zařazen do „doby hallstattské“. Bylo povinností předních odborníků se k nálezu vyjadřovat a pomocí něj demonstrovat zejména artefaktní náplň doby železné. Tímto se neustále udržovala všeobecná vysoká znalost o nálezu jak doma, tak i v zahraničí po celé 20. století. Co je z hlediska historiografie důležité, je vedle rozdílných interpretací nález samotného také pohled na dobu jejich vzniku. Podepsala se na nich perem jednotlivých badatelů období, ve kterých aktivně působili. Exemplárně je na nich možné pozorovat, jak soudobé společenské klima ovlivňovalo ba tvořilo interpretace. Na nález z Býčí skály lze velmi dobře demonstrovat neuvěřitelnou variabilitu interpretací obměňovaných,

■ Obr. 9 Býček.

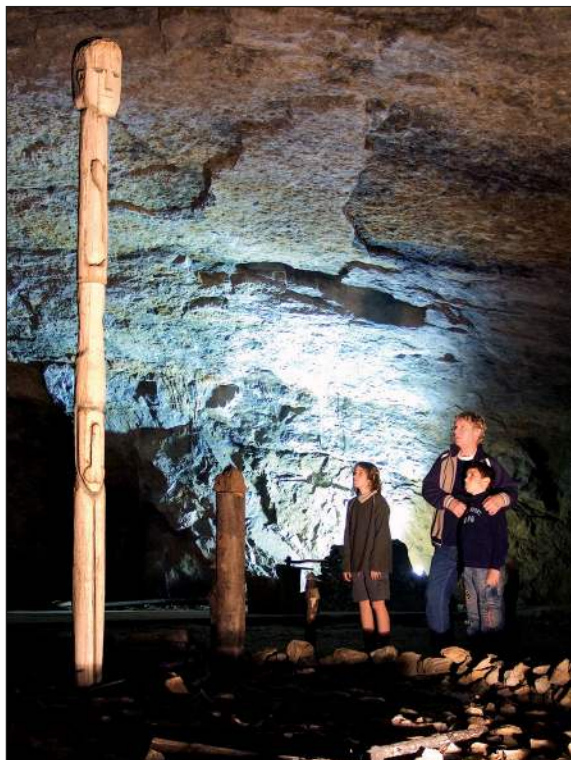

■ Obr. 10 Velký dutý bronzový kruh. Původně vyplněn obilím.

■ Obr. 1 Plán Předšíně z roku 1882 publikovaný Jindřichem Wanklem v „Bilder“.

◀ Obr. 2 Předšíně na unikátní fotografii z roku 1912. Dokumentuje stav před válečnými úpravami v roce 1944.

■ Obr. 4
Rekonstrukce
„xoany“ v tzv.
velkém žárovišti.

kombinovaných a recyklovaných v dlouhém úseku 135 roků. Čas vzniku generoval otázky sice dobově důležité, ale pro objasnění nálezu málo podstatné. Za mnohé jmenuji romantismus národního obrození se svým zápasem za slovanství dusaným německým živlem doby Wanklovy; demonstrace lidojedství a lidských obětí jako zavrhnutíhodného typu chování v porovnání s následujícími vyspělejšími stupni vývoje lidské společnosti prezentovaná Zdeňkem Nejedlým v 50. letech; nebo přísný badatelský ateismus kolektivu z 80. let (Jindra Nekvasil, Milan Stloukal, Zdeněk Weber), který „racionálně“ představil nález s enormě bohatými doklady pozůstatků náboženského chování jako doklad prostého výbuchu v Předsíni, a to navíc technicky nemožného.

Zmatení jazyků

Abnormálně bohatý řetěz odpovědí „co se odehrálo v Předsíni v době železné“ popsanych v objemné literatuře, postupně paradoxně vedl k nedorozumění mezi těmi, kdo chtějí v současné době o nálezu hovořit. K tomuto stavu vedlo dále několik faktů. První je stav dokumentace a popis objevu nálezcem, který už sám o sobě vede ke generování řady domněnek. Dalším faktem je nenávští-

vení místa samotného, což vede k publikování řady nesmyslných domněnek či parametrů o prostoru Předsíni s halštatskými nálezy. Řada omylů je opětovně opisována z již publikovaných zdrojů. K tomuto zajisté přispěla i „železná opona“ budovaná mezi dvěma Evropami po druhé světové válce. Literatura za oponou, ač např. teoreticky významná, v porovnání se stavem v Československu trpěla podobnými omyly téměř pravidelně. Naopak před ní se zaměřovala na úzce vymezenou cestu „tradičního výzkumu“. A na závěr je to objem textu vztahujícího se k tématu. Lidé přicházející do jeskyně mají velice rozdílné představy, jak o původní funkci nálezu, tak i o místě samotném. Většina návštěvníků čerpala jen z částí zdrojů, a to v různých kombinacích. Vytvořila se tak přirozeně poměrně vysoká „babylonská věž“, kdy si lidé stojící v Předsíni často vůbec nerozumí a vzniká obraz hned jakoby několika Předsíní a jejich barvitých modifikací.

Rekonstrukce jako nástroj diskuze

Uložení nálezu v jeskyni zapříčinilo skutečnost, že býčískalská lokalita je v podstatě unikátní dodnes „stojící“ prostor ze starší doby železné na Moravě. Vstup návštěvníků do jeskyně a trvalý zájem o nález v Předsíni mne vedl k myšlence vytvoření „didaktické“ rekonstrukce původního Wanklova půdorysu publikovaného roku 1882 (obr. 1), a to přímo v jeskyni na místě původního objevu. Do února roku 2007 byla Předsíň (cca 50×20×20 m) skladem materiálu pro speleologickou činnost uloženého na podlaze srovnané do roviny. V měsících únor až květen 2007 jsem s kolegy ze speleologické skupiny ZO 6-01 Býčí skála provedl ve formě na sucho kladených kamenů rekonstrukci. V první řadě byly vytyčeny odstřílené části z roku 1944 (obr. 2) a pak vnesen půdorys Wanklova plánu. Pro rekonstrukci byl použit plán Ladislava Slezáka z roku 1980, který byl komparován s Wanklovou dokumentací. Vzniklý půdorys byl vyskládán kameny (obr. 3), které se do této doby nacházely rozházeny buď přímo v Předsíni nebo venku před ní. Ze skladiště, kde

až na pamětní desku Jindřichu Wanklovi odhalenou na podzim roku 2006 upomínající na výzkum z roku 1872, nebylo nic, co by upomínalo na světový nález, se začalo vynořovat kultivovaně laděné místo. Podzemní „hala“ byla proměněna na členitý prostor. Výsledné rozložení jednotlivých polygonů bylo značně překvapující. Postupně vznikla reálná představa o velikosti a prostorovém vztahu Wanklem zachycené architektury (viz níže): tzv. žároviště, oltáře, dláždění a kovářny. Postupně bylo místo doplněno o prvky jednoduché instalace, jež měly podpořit celkový dojem. Šlo o opálená dřeva v žárovištích, dřevěné sloupky s kameny zastupovaly (počtem, umístěním) mrtvé lidi nalezené v prostoru Předsíni, byly umístěny přibližně tam, kam je zakreslil Wankel. Celkové aranžmá hlavně doplnila rekonstrukce dřevěné „xoany“ (obr. 4; viz níže), vztyčené ve velkém žárovišti a v zadní partii unikátní kovářna (viz níže). Instalace byla připravena pro dny otevřených dveří 12. - 13., 19. - 20. a 26. - 27. května 2007. Samotná prezentace byla návštěvníkům představena tematickou přednáškou přímo na místě, doplněna o naučnou smyčku promítanou na stěnu jeskyně, směřovanou k představení doby halštatské v Evropě, do jejíhož rámce nález časově spadá. Pro tuto rekonstrukci jsem vycházel z koncepce vytvoření zážitku, kdy návštěvník vnímá prostor pokud možno co nejvíce smysly současně a za pomoci přednášejícího se zamýšlí nad prostorem užívaným v minulosti. Po tematické archeologické přednášce v Předsíni absolvovali návštěvníci se speleoprůvodci prohlídku dalších impozantních prostor intimně nasvětlené jeskyně, spojenou s doprovodným komentářem o krasologických tématech. Jako pozitivní hodnotím, že akce přilákala nečekaný počet zájemců, kteří „obléhali“ jeskyni po všechny dny provázení. Akce též posloužila jako místo sběru cenných informací od návštěvníků jeskyně, od lidí, se kterými bychom se jinak asi ne-seznámili. Jeden z častých výroků hostů v Předsíni bylo konstatování o původně zcela jiné představě Wanklova nálezu, který si pozměnili, upravili nebo doplnili v právě zrekonstruovaném prostoru.

■ Obr. 11
Bronzová terčovita
spona.

■ Obr. 12
Ukázka zdobené
keramiky.

■ **Obr. 3** Stav Předsíně po rekonstrukci Wanklova půdorysu v květnu 2007 v době dnů otevřených dveří.

Od Wankla k Wanklovi

Hledání odpovědi na otázku „*jak můžeme nálezy z Býčí skály vysvětlit*“ je pochopitelné a zajímala postupně všechny generace badatelů, obdobně jako poučenou laickou veřejnost. Ve vztahu k současné archeologické vědě je nutné přiznat, že v podstatě zastáváme názory, vyjádřené již samotným Wanklem. Ale?! Důležité je si uvědomit z pozice dnešních cílů archeologie, jakým způsobem byly dosaženy. Jaká metodika a teorie vedly k oněm, tak rozdílným postupně proměňovaným koncepcím. Tedy k otázce „*co byl nálezy v Předsíni*“ kladu do větěk „*a jakým způsobem byla koncepce interpretace vytvořena*“. Tímto způsobem můžeme demonstrovat hodnotu argumentů vznesených pro současné kritické potřeby archeologie. Sama interpretace nebyla vždy koncem bádání, ale počátkem a artefakty Wanklem nalezené hrály roli pouhého aranžmá. Jednotlivosti z bohaté nálezoové situace a zejména „krásné“ artefakty byly eklekticky vybírány a spojovány do řetězců tvořících fakta „podpírající“ počáteční interpretaci. A tak postupně vznikaly jednotlivé koncepce, jež měly společného jmenovatele, „vždy z nálezu něco zbylo“, co nebylo pro tu či onu koncepci potřebné. V řadě případů tato fakta vyvracela, dnes

bychom uvedli, negativně testovala, samy vznesené interpretace. Za mnohé uvedu:

1. Chceme-li si představit pohřeb velmože, nehodí se do nálezu kovářna, musí být tedy starší, na což poukazuje velké opotřebení nástrojů (Wankel);

2. Pro oběť mladých žen, je pomlčeno o mužích a věku zemřelých (Wankel);

3. Máme-li pohřeb velmože, je z osamoceního kůlu ve velkém žárovišti vytvořen pohřební srub (Wankel, Adámek);

4. Pokud je místo nálezu vytvořeno Slovan, nemůže se u mírumilovné populace hovořit o zbraních (Wankel), kterých je ale v nálezu velké množství;

5. Stejně tak byl v Předsíni spatřován pohřeb kněžny, s odkazem na absenci mužských nálezu (Nekvasil), kterých je zastoupeno velké množství;

6. Má-li být konečnou koncepcí prostý výbuch a je potřeba nalézt dostatek dřeva pro žár vedoucí k vypálení vápna (ve skutečnosti nejde o vápno, ale sintr), spočítá se potřebná objemná kubatura dřeva

znovu z onoho osamoceního kůlu (Nekvasil, Stloukal, Weber), z kterého byl již dříve konstruován srub velmože; nevznikne-li ve výpočtu dostatečná výbušná směs moučného prachu (zcela neproveditelné z mnoha technických důvodů např. ve vztahu k parametrům jeskyně) v prostoru Předsíně, vykonstruuje se hypotetický mezistrop (geologicky nepřijatelné), podepřený zase tím jedním kulem a výbuch nyní může nastat (Nekvasil, Stloukal, Weber);

7. Mají-li být lidé rozdrčení padajícím stropem, jsou opomenuta sečná zranění na lebkách a četné manipulace s částmi lidských těl (Stloukal);

8. Pro konstrukci „prostého“ pohřebiště v jeskyni (Prša), bude potřeba se detailně seznámit s mnoha fakty, jež teorii nejen nepotvrzují, ale ji přímo odporují. Je nutné se pozastavit vedle pouhého hledání analogií také nad místem nálezu samotného (jeho architektura, viz níže), dále také např. řešit pohození koster, evidentní manipulaci s částmi lidských těl, sečná zranění, absenci populace mezi 14-30 lety, nehledě na nedefinování podoby pohřebiště, nezamyšlení se nad funkcí kovářny, která byla přehlížena u mnoha Wanklových nástupců, včetně současníků. Závažné chyby opětovně vnikají i u metodické

■ **Obr. 13** Bronzový kotlík.

■ **Obr. 14** Bronzová cista.

■ Obr. 15
Skleněné perly.

■ Obr. 16
Žebrovaný náramek litý z bronzu.

■ Obr. 17
Rekonstruovaná zlatá členka.

■ Obr. 18
Kardiophylax. Původně považovaný za část pancáře. Nyní je interpretován jako součást ženského opasku.

ky vhodných koncepcí na základě nepřesností o parametrech jeskyně: vykonstruování sušového kuželu s předměty v Předšíně je fatálním omylem, jde o záměnu horizontálního vstupu „okna“, kterým nelze hromadit předměty vhašováním do jeskyně, za neexistující vertikální vstup „komín“ (Matoušek). Ze studia Wanklova popisu na místě samotném je zřejmé, že v žádném ohledu k hromadění předmětů vhašováním do nitra Předšíně nemohlo docházet.

Metodika, jakým byla fakta u výše uvedených případů přetvářena v konečný výsledek, se i po sto letech vlastně příliš nelišila. Z pozice dnešní archeologie se celá situace jeví, že od doby Wankelovy bylo prozkoumáno mnoho četných zajímavých otázek. Metodicky opodstatněného závěru, který by snesl kritické pohledy současnosti, dosaženo nebylo. Až ke konci 20. století pozvolna došlo k vytvoření konsenzu v hledání odpovědi „co byl nález zač“. Zcela seriózně se z různých příčin hovoří o obětišti. Důležitým přístupem k nálezu je vedle veliké obezřetnosti, seznámení se se všemi „slepými uličkami“ a kritice všeho, co vstupuje do procesu hledání, hlavně jakási citlivost k celistvosti nálezu. Uvědomění si hledání principu, který zapracovává všechny dostupné indicie. Interpretací kruh kolem nálezu Jindřicha Wankla se (možná jen dočasně) uzavřel. A byl to on, kdo jako první hovořil o obětišti, a to v letech bezprostředně po nálezu před vydáním „Bilders“ s romanticky představeným pohřbem velmože s družinou mladých žen. Postupně obměňovaný sled interpretací u následujících generací badatelů znovu dospěl k současné koncepci obětiště. Příkláním se ke směru výzkumu nahližejícímu na nález hlavně jako na unikátní soubor dokladů o náboženském chování lidí, jeho hodnocení jako součásti krajiny minulosti, a volil bych místo úzce specifikovaného termínu obětiště název jeskynní svatyně. Z pozice dneška bychom neměli automaticky nacházet „jasné“ závěry k pochopení procesů v jeskyni. Vždyť např. obětovaní lidé byli i pohřbeni. Ona kovárna nebyla jen místem s produkcí kovu, ale také nábožensky užívaným prostorem ad. Při hledání pohledu na vznik interpretace nálezu v Býčí skále je navíc nutné přiznat, že cestou

hluboké desakralizace nálezu a recyklace Wanklových koncepcí prošla hlavně česká archeologie, nikoliv ta za „oponou“, tam byl nález vesměs chápán jako jeskynní obětiště. Moderní přístupy archeologie ale poukazují na nutnost a hlavně možnost obdobnou lokalitu dále zkoumat. Odvrácení pozornosti od dalšího výzkumu by bylo chybné. Nyní může být započato s kladením mnoha otázek např. „*jak jeskynní svatyně fungovala a proč zrovna tady a...?*“. Zejména hledat nové cesty, jak v tomto výzkumu pokročit.

Architektura svatyně a vertikálnost prostoru

Pokud odvrátíme směr našeho výzkumu od sice velice zajímavých, ale pro nalezení podstaty a funkce bezvýznamných témat, můžeme rozpoznat závažná sdělení Wanklových informací o nálezu, která nebyla doposud hodnocena. Neúměrný prostor byl věnován např. hodnocení techniky vzniku „prstenu“. Úhel pohledu pozitivisticky myslícího ateistického vědce otázky často nejen nerozřešil, leč vedl až k jednostrannému, velice omezenému úsudku. Tak např. otázka vchodů do jeskyně. Vedle debaty, které z nich byly funkční, hrály hlavně roli snad jen u závěru, jestli se jimi dalo vjet do Předšíně na voze. Pokud neměl vchod dostatečný parametr, stála v něm voda, nebo byl 15 m nad úroveň povrchu před jeskyní, byl tradiční archeolog sto prohlásit argumenty pro tu či onu koncepci. Z pozice nehodnocení prostoru ne na základě „zdravého rozumu“, který je tím, co nám brání society minulosti zkoumat a pochopit, je úplně jedno, jakým způsobem člověk minulosti vstupoval do podzemí. Vchod byl zejména rozhraním mezi dvěma světy, resp. světem a podsvětím, též mezi světlem a tmou, vstupovalo se jím do „jiného prostoru“. Chování člověka nemůžeme hodnotit z hlediska racionálního pohledu dneška. Pokud se nachází za tímto vstupem takový nález, jako je tomu v Předšíně, neupírejme nesmyslně zraky na to, jestli se vozem dá nebo nedá vjet do Předšíně. Vůz mohl projet vodou, nebo mohl být rozebrán. Možná turista 21. století má potíže projít vodou ve vchodu do jeskyně, pro člověka minulosti to mohla být ona voda, která umocňovala rozhraní obou prostorů. Voda, která hrála v této průtočné jeskyni

asi významnou roli už při výběru jeskyně samotné. Vchod umístěný 15 m ve skalním masivu je opět nesnází snad jen pro člověka současnosti. Člověk minulosti v něm mohl spatřovat veliký význam, že jím proniká slunce do podsvětí. A v místech za takovým vstupem světla si člověk mohl vybrat prostor pro vybudování specifického „místa činů“. Co bylo opomenuto úplně, je prostý fakt, že ono místo má svoji architekturu. Ona dvě tzv. žároviště (s obrovskou plochou kolem 90 m²) byla postavena k severní stěně, pod dva krásné sintrové vodopády stékající proti nim po skalní lavici na dno jeskyně (jeden z nich, dále od vchodů pak po opuštění jeskyně postupně zalil velké žároviště a nadělal „starosti“ mnoha archeologům ve formě „existence tzv. vypáleného vápna“ nad neexistujícím „pohřbem velmože“). Tzv. dláždění bylo naopak prisunuto k jižní stěně, tzv. kovárna k jiho-východní a tzv. oltář byl umístěn do otevřeného prostoru nejužšího místa mezi tzv. velké žároviště a tzv. dláždění. Tzv. malé žároviště dobře koresponduje se sintrovým vodopádem vytékajícím pod oknem, kterým dopadá sluneční světlo do jeskyně (obr. 5). Znalci jeskyní ví, že světlo dopadající na sintru je mnohem mocnější, než to, které dopadá na tmavý vápenec. Průchod takovým oknem pak nemůže být brán z pozice člověka jako „*krkolomný výstup, kudy se asi v minulosti také nedalo pohodlně chodit*“ ale jako *vstup se svojí závažnou symbolikou*. Smysl takového vchodu můžeme hledat zcela jiným směrem. Obdobně je nutné si přiznat, že o jednom kůlu, dokumentovaném Wanklem ve velkém žárovišti, je korektnější hovořit jako o „xoaně“, než o sruhu velmože (takový pohřeb je v jeskyni v evropské době železné kuriozita) nebo schodišti, či nesmyslné podpěře mezistropu. Vertikální symbol božstva na nábožensky funkčních místech není v evropském kontextu doby železné už neznámý. Právě tento vertikální sloup mohl být velice důležitým prvkem svatyně. Pro archeologii se nám ale také stal pomůckou, jak je možné pracovat s nálezovou okolností.

Krajina minulosti

Pokud se zabýváme architekturou prostoru jeskynní svatyně, kde jednotlivé její části asi měly i své odlišné funkce v procesu náboženských obřadů, je dobré také z podsvětí vy-

jít ven a neřešit nález jen na tomto omezeném prostoru několika desítek metrů čtverečných. Jak jej vlastně zakomponovat do krajiny tvůrců svatyně? K tomuto se tradiční archeologie vyjadřovala jen poskrovnu. Nejčastěji se hledaly analogie pro mnohé, zejména unikátní, předměty po celé Evropě pro zjištění „dálkových kontaktů“. Jindy se hovořilo o komunitě, jak zahynula v jeskyni. Avšak identifikace místa, odkud přišla, zůstávala téměř nedotčena. Povšimneme si ale, že téměř vždy měla komunita automaticky odněkud přijít. Většinou ještě z větší vzdálenosti než ze zemědělsky užívaných rovin kolem Moravského krasu, kde zejména sídlila „horákovská kultura“. Pokud se mluvilo o „pohřbu velmože“ nebyla identifikována krajina jeho života. V případě „kupců nebo prospektorů“ obdobně, u těch se předpokládalo, že v jeskyni našli „střechu nad hlavou, tedy než jim na ni spadla“. Jak vlastně nahlížet na krajinu doby existence svatyně a kdo v ní žil? Předně je nutné si svatyni představit jako „produkt“ komunity „tzv. horákovské kultury“. Dále je dle našich poznání prospěšné vidět krajinu krasu vyjmutou z hlavního území sloužící jako zemědělský ekonomicko-sociální prostor komunity. V žádném ohledu není možné se domnívat, že by krajina krasu nebyla kontinuálně začleněna do známé krajiny. Politická teritorialita komunity doby železné mohla být velmi silná a takto byl prostor „opanován“. Komunity v rovinných oblastech vytvářely své sídlištní areály s obytně-výrobními částmi, politicko-hospodářsko-sakrálními centry, dvorci, jejichž součástí byly rondely nebo rondeloidy. Důležitá byla pohřebiště. Vnitřní vztahy jednotlivých komunit vůči sobě jsou nám v podstatě neznámé (snad i výroba předmětů, jejich distribuce, směna, vztahy komunit k distribuci komodit náležejících „tzv. dálkovému obchodu“. Na scénu přichází nová komodita - železo. Snad právě jeho výroba způsobila změnu ekonomického pohledu na krajinu Moravského krasu, který je pro svoji bohatost výskytu železných rud známý. V tomto ohledu je opravdu nutné prospektorské činnosti (snad i „cizích“ hutníků a kovářů) připisat důležitou roli. Nedošlo ale k fyzickému objevení jeskyně, ta musela být známa již „od nepaměti“, ale k nastartování procesu, který vedl k existenci nové

funkce krasu jako místa vzniku železa. V tomto duchu mohlo dojít i k využití svatyně jako místa, které bylo spojené s rituály zrodu. Takto je nutno posuzovat kovárnu jako součást jeskynní svatyně, jež je sama součástí krajiny zrodu. Samo bohatství složené v jeskyni hovoří mnoha slovy. Jako důležitý považuji fakt, že nález je tak rozsáhlý, že jej nemohla vygenerovat jedna komunita (rozumějme o velikosti desítek členů), ale asi hned řada komunit. Místo by mělo být nazýváno též nadregionálním prvkem v krajině.

Oheň rodí

Samostatnou kapitolu z jeskynní svatyně tvoří v minulosti tolik problematická „kovárna“. Ta nezapadala téměř do žádné koncepce nálezu v Předsíni. A právě ona mohla být velice významnou pro funkci nábožensky užívaného prostoru. Každopádně má jeden z největších podílů na unikátnosti nálezu. Byla buď opomíjena, nebo z nálezu časově vyřazována. Stále nikam nezapadala. Víc než kovárna samotná se proslavil jeden z jejích nálezů, vykováný prsten, o kterém se vedly od Wankla spory celé generace, zdali byl či nebyl odlit. Za kovárnou ale měla také dlít příčina existence nálezu - „imaginární prospektori kovů nebo potulní kováři“. Význam kovárny vyvstal až v momentě uvědomění si náboženské podstaty zhotovitele kovů v době železné. Představa vzniku železa v době halštatské na bázi pouhé ekonomické výroby je zcela absurdní. Zde je nutné vstoupit do světa výzkumu náboženství a kovárna se postupně stane velice kompaktní součástí nábožensky užívaného prostoru. Sám metalurg a kovář je chápán jako demiurg, kněz, stvořitel - ten který pomáhá zrodu, přerod, přeměny kamene v kov. Důležitým prostředníkem, urychlovatel se pak stává oheň. Kolem kovářství se vytvořil celý bohatý soubor mytologických zpráv mezi „Hefaistem a Thorem“, které nám pomáhá studovat srovnávací mytologie. Dochází k situaci, že „nechtěnost“ kovárny pro vysvětlení nálezu se promění v opak. Vystane nutnost hledat podrobnosti k nálezům o kovárně a zejména nás zajímají fakta, zdali se v ní v jeskyni vůbec kovalo, resp. jestli se kovat dalo? A tak svoji cenu mají dosud nepodstatné Wanklovy zmínky o okujích mezi předmě-

ty. Jednoznačně nelze funkčnost ani vyvrátit, ani potvrdit. Sílu argumentace by ostatně měly už jen složené, obětované, či usmrcené kovářské předměty na místě obětiště. A dalo se v Předsíni vlastně kovat? V letošním roce jsme 11. 5. od 22.00 do 02.00 12. 5. poprvé provedli kovářský experiment, který měl ověřit odvod kouře z Předsíne. I když nevznikl výrazný efekt tahu jako u kouřového experimentu Ladislava Slezáka 13. 11. 1980, kdy okno mělo samovolně účinně odvětrávat prostor Předsíne, zjistili jsme, že po čtyřech hodinách se dalo v prostoru poměrně dobře pracovat. Odvětrávání píše mohlo být v jiných měsících spíše lepší a navíc jsme nepoužili jako zdroj paliva dřevěné uhlí, ale palivo méně kvalitní s větší dýmovostí. Tento experiment navíc dobře dokumentoval skutečnost, že Předsíň je vynikající akustický prostor, zvuk kovářské jiskry odlétávající do prostoru a vůně kouře dodaly prostoru zcela jinou dimenzi. Nečekaný měl též efekt ohně a zvuku pro pozorovatele z venku. Jednak zvuk kovářské se dobře nesl anfiatrovitým předjeskynním prostorem a umožnil pozoruhodný zážitek, stejně tak silně působil také oheň, který bylo možné z venku pozorovat.

■ Obr. 5 Průnik ostrého slunečního paprsku původním vchodem oknem do Předsíne.

■ Obr. 19 Unikátní přívěšek z bronzu.

■ Obr. 20 „Žezlo“

■ **Obr. 7**
Přeplování
sedimentů
z Předstíně
u Šenkova sifonu
v únoru 2007.

■ **Obr. 21**
Jedna z lebek
byla uložena
v bronзовém
kotlíku. Není
jasné, zda pouze
tato skutečnost
způsobila zelené
zabarvení, jež je
na lebce dobře
patrné.

■ **Obr. 6**
Šest lebek
z Přírodovědného
muzea ve Vídni
popisované
ve Wanklově
nepublikovaném
rukopise „Lebky
z Býčí skály“.

„Die Schädel aus der Býčí skála Höhle“

Pod tímto názvem se vynořil téměř po 130 letech nepublikovaný rukopis Jindřicha Wankla. Zásahu na jeho existenci, překladu a vydání mají jednak Vratislav Grolich a dále Jiří Urban, kteří se dlouhodobě zasloužili o překlad vydaných článků a nevydaných rukopisů Jindřicha Wankla. Je až neuvěřitelné, že podobný rukopis je možné připravovat do tisku na konci roku 2007. Jeho překlad byl z kurentu do němčiny a dále do češtiny dokončen v nedávné době. Jde o nedokončený rukopis, kde Wankel antropologicky popisuje šest ze čtyřiceti lebek (**obr. 6**). Je na něm zajímavých několik zjištění. Wankel v něm uvádí vůbec nejpodrobnější popisy jednotlivých skeletů z Předstíně, jaké byly dosud k dispozici, a manuskript spíše potvrzuje, že Wankel si dělal o nález zápisky, které se bohužel nedochovaly. Zvyšuje se tak autenticita a hodnověrnost informací z „Bilder“, které jsou vlastně téměř jediným dochovaným Wanklovým zdrojem ke studiu nálezů. Podle indicí, které nebudu pro jejich rozsah popisovat, se dá manuskript datovat do období po provedení výzkumu v roce 1872, kdy krátkou dobu po výzkumu Wankel hodnotil nález ještě jako obětiště, tak tomu bylo i v tomto rukopise.

Co se skrývá pod nohama?

Tuto otázku si kladlo mnoho badatelů, kteří do Předstíně vstoupili po Wanklovi. Klademe si ji i my. Zejména po druhé světové válce, kdy došlo k masivnímu poškození lokality na přelomu let 1944 a 1945 a situace se stala nejasnou. V případě nového hodnocení nálezů je dobré otestovat, co se dnes dá zjistit ve výplni Předstíně po 135 letech. Lokality vydala z hlediska spektra artefaktů v podstatě vše, co je nám dodnes známé z ostatních lokalit „tzv. horákovské kultury“. Ale ještě něco podstatného navíc. Jde o artefakty z organických hmot a naturfakty z nichž byly hojně zastoupeny obiloviny. V únoru roku 2007 bylo odebráno 25 vzorků z různých míst Předstíně, které byly přelaveny přímo v jeskyni u Šenkova sifonu (**obr. 7**). Ve všech vzorcích z Předstíně se potvrdily silné koncentrace obilovin, luštěnin (**obr. 8**) a uhlíků, dále byly téměř ve všech vzorcích nalezeny keramické úlomky, drobné artefakty ze skla a jantaru, surový jantar, struska, ruda, lidské kosti spálené i nespálené, fragmenty bronzových nádob, drobné železné částice podobné okujím ad. Zpracování se v současné době provádí a chystá se vyhodnocení. Můžeme konstatovat, že v Předstíně je v neprimárně uložených sedimentech na všech místech obsaženo velké množství nálezů. Za důležité pak pokládám zjištění, že obiloviny se staly typickými pro Předstíně. Jejich úplná absence v následujících partiích Staré Býčí skály poukazuje na rozdílné užívání jednotlivých částí jeskyně.

Cesta do podsvětí

Co byla Býčí skála? Proč je prospěšné se nálezem znovu zabývat? Proč znovu do podsvětí? Připojuji se k řadě archeologů, kteří postupným studiem a kritikou svých předchůdců dospěli ke koncepci obětiště (*jeskynní svatyně*). Tato varianta v sobě zahr-

■ **Obr. 8 a** vzorek obilí; **b** vzorek luštěnin ze sedimentů v Předstíně.

nuje zejména koncepci nejednorázovosti vysvětlovaného procesu, který trval blíže neznámou dobu. Zastánci jednorázových aktů jej musí nejprve prokázat, což pokládám po podrobném studiu problematiky za nemožné. Vedle neopomíjení výzkumu přírodních věd je hlavně nutné pokročit ve výzkumu věd sociálních. Zde je pak prospěšné opustit cestu pozitivistických směrů výzkumu a pokročit vedle výzkumu krajinných vztahů a pravěké sociologie s výzkumem náboženství (v současné době jej provádí Milan Šimánek) s konkrétním vztahem k nálezům. Jde o zhodnocení možností výzkumu archeoreligionistiky, její metodiky a teorii aplikovaných na býčískalský nález společně i na kultury, které jej vytvářely. Domnívám se, že kontinuální studium býčískalského celku je prospěšné z mnoha hledisek. Je na něm dobře patrná cesta vzniku interpretací, častá absence metodiky výzkumu, naprostá absence teorie a práce s nálezovými okolnostmi. Exemplárně se rýsují kontury jednotlivých přístupů a dosažených výsledků. V představeném výzkumu jeskynní svatyně tak nejde jen o výzkum jeho samotného, ale o výzkum doby železné obecně, jde o formování nových otázek a hledání odpovědí. Býčí skála už nemůže být zkoumána bez celé krajiny doby železné, kam náleží společně s mrtvými komunitami, které ji tvořily. Jde o jeden neoddelitelný doplňující se a provázaný systém. Je nutné opětovně sestupovat do podsvětí pro „moudrost“ a znovu z něho vystupovat.

